

הקדמה:

זמן לא רב לאחר שנעורו הקוונדי (האלבים), החליטו מרביתם להגר לוואלינור, ארצם המוגנת של הוואלאר אשר ביבשת אמאן. אלה מהם שהגיעו עדיה, נודעו לימים כ'אלדאר', והם נודעו בתבונתם וכשרונם מעל כל הקוונדי.

מהיותם בלשנים מוכשרים, הכירו האלדאר בצורך לשמר את מילותיהם. על כן רומיל (Rúmil) החכם מטיריון, המציא את מערכת הכתב הראשונה בעולם: הסאראטי (Sarati). הכתב היה פונוגראפי (דהיינו כל אות ציינה עיצור או תנועה), וצורותיהן של האותיות צויירו בעט או במכחול, או נחרטו בעץ או באבן. מעט מאוד ידוע על כתב מסתורי זה, מאחר שרק דוגמא אחת פורסמה עד עתה (ואפילו זו שימשה לתעתיק אנגלי ולא אלדאריני). ידוע שהסאראטי נכתב בעיקר במאונך, בעמודות שסודרו משמאל לימין. תנועות נכתבו כסימני-ניקוד משמאל ולפעמים גם מימין לסאראטי עצמן.

פיאנור גילה עניין רב בתחילת דרכו בכתיבה, והחליט ליצור מערכת הכתב משלו. זאת התבססה במידת מה על מערכת הכתב של רומיל, ונקראה טנגוואר (Tengwar). החידושים הבולטים ביותר בטנגוואר היו בכך שהאותיות נכתבו בשורות אופקיות משמאל לימין, ומראן היה אחיד יותר. הטנגוואר עוצב למעשה כצורות דומות שבנויות מאלמנטים קבועים, ללא משמעות קבועה לצלילים: המשמעות הפונטית של כל אות היתה יכולה להתאים לכל שפה, בהתאם לקשר החזותי עם אותיות אחרות. התנועות בטנגוואר נכתבו כסימני-ניקוד (מעל או מתחת הטנגוואר), או כטנגוואר מיוחדות.

גמישותה של המערכת הפיאנורית איפשרה את אימוצה בשפות רבות, בין אם היו אלה אלדאריניות ובין אם לאו. השימוש בסאראטי פסק כמעט לגמרי, להוציא בקרב האלבים מבני הוואניאר אשר באמאן; הסאראטי מעולם לא שימש בארץ התיכונה. למרבה האירוניה, פעמים רבות נקרא הסאראטי "הטנגוואר של רומיל". אך למעשה, המילה "טנגוואר" לא התקיימה בטרם פיאנור המציא אותה.

כאשר הנולדור גלו מאמאן ובאו לארץ התיכונה, הם הביאו עימם את הטנגוואר. בבלריאנד שבארץ התיכונה, בני הסינדאר בנו מערכת הכתב משלהם, אלפבית של רונות (סימני-חריטה), שנתקרא קירת' (Cirith). כתב הטנגוואר הותאם עד מהרה לסינדארין, ונעשה נפוץ יותר מהקירת', למרות שהאחרון המשיך להתקיים - צורותיו המאוחרות נודעו בעידן השני והשלישי, בעיקר בקרב גמדים.

מערכת הכתב הפיאנורית שגשגה משך למעלה משבעת אלפי שנים, במהלכן נוצרו מודים חדשים לשפות השונות. אך בסופו של דבר, באה שקיעת הטנגוואר והכתב נשתכח. אולי היה זה בעידן הרביעי של הארץ התיכונה; אולי לאחריו.

*

מטרת אתר זה היא לספק הקדמה למערכות הכתב של אמאן, ולעודד את כל מי שימצא עניין בתחום להעמיק וללמוד ביצירותיו של טולקין. כולי תקווה שבעמודים הבאים תמצאו דברים שיִתרמו להערכתכם את כתבי-היד היפים והאלגנטיים שרומיל ופיאנור יצרו בימי הקדם, עת העולם היה צעיר ושני עציה של וואלינור פרחו במלוא תפארתם.